

SÍLVIA ROVIRA
PEP VILA

CONSUETA DEL JUÝ

(MANUSCRIT 1139 DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA)
TRANSCRIPCIÓ, NOTES I ESTUDI

Introducció

La *Consueta del Juý*¹ forma part del recull manuscrit conegut amb el nom de *Consuetes mallorquines*, que és integrat per quaranta-nou peces teatrals de tema divers, quaranta-quatre de les quals són en català. El còdex és de finals del segle XVI, segons la informació que el mateix amanuense, Miquel Pasqual, aporta fent constar la data de còpia d'algunes de les obres. Va ser descobert per Gabriel Llabrés l'any 1887 a Mallorca. Actualment es troba a Barcelona, a la Biblioteca de Catalunya, i rep el nom de ms.1139.

La peça que editem és la número onze de la col·lecció i ocupa els folis que van del trenta-vuit al quaranta-tres. El text és escrit a dues columnes i té quatre-cents cinquanta-dos versos.

La importància del còdex per a la història del teatre català ha estat repetidament posada de manifest.² La seva vàlua com a font d'informació és extraordinària, gràcies a les nombroses rúbriques que acompanyen els diàlegs, que expliquen amb detall la disposició de l'escena, la tramoia, el

1. J. ROMEU defineix el terme en la introducció de la seva edició *Teatre hagiogràfic* (Barcelona, Barcino, 1957), p. 78: «Funció sagrada feta per consuetud i com a ornament o ampliació de la litúrgia en una diòcesi, convent o parròquia, en ocasió d'una festivitat determinada. [...] La denominació de *consueta* passà en alguns casos a indicar la representació mateixa [...]»

2. Vid. J. ROMEU, *Op. cit.*, p. 75; també G. CENOZ I DEL ÀGUILA i F. HUERTA I VIÑAS, *La «Consueta de Làtzer», peça núm. 17 del ms. 1139 de la Biblioteca de Catalunya*, dins *Studia in honorem prof. M. de Riquer*, III (Barcelona, Quaderns Crema, 1989), p. 35.

moviment dels actors en l'escenari, el vestuari i els accessoris. La *Consueta del Juý* destaca especialment entre la resta d'obres en aquest aspecte escenogràfic: a l'acotació inicial es descriu minuciosament la disposició i l'estructura dels cadafals, la situació de cada personatge en l'escena i els vestits que duu, la qual cosa permet una reconstrucció molt fidel de l'escena inicial, i, a mesura que avança l'obra, trobem referències constants al moviment dels personatges, als canvis de vestuari...

Des del punt de vista temàtic, la *Consueta del Juý* és també una peça singular en el conjunt d'obres religioses que conté el manuscrit, ja que és l'única que tracta el tema del Judici Final. Llabrés, en la seva classificació temàtica de les consuetes, estableix quatre grans blocs: obres sobre la vida de Jesús, assumptes de l'Antic Testament, assumptes de l'Evangelí i assumptes de vides de sants, i deixa la *Consueta del Juý* en una mena de calaix de sastre, el de les obres d'assumptes diversos.³ Hem de notar, però, que el tema del Judici Universal té una tradició importantíssima a l'edat mitjana en les distintes versions del *Cant de la Sibilla*, la més antiga de les quals es remunta potser al segle XIII, que denoten una clara influència provençal.

La present consueteta, pel que fa al gènere, és a cavall entre el Misteri i la Moralitat, ja que, si, d'una banda, les seves fonts són bíbliques; de l'altra, utilitza personatges allegòrics: els set vicis.

Estructura i argument

En la *Consueta del Juý* intervenen un total de vint personatges. Set d'ells pertanyen a l'àmbit celestial i són bíblics: Jesucrist, Maria, sant Pere, sant Joan, sant Miquel i dos àngels custodis. Deu personatges se situen en el món terrenal: els set vicis, personatges allegòrics —la Ira, la Peresa, la Gola, la Luxúria, l'Avarícia, la Supèrbia i l'Enveja—, i tres homes salvats. Finalment, tres dimonis representen l'esfera de les tenebres.

3. Vid. G. LLABRÉS, *Repertorio de «consuetas» representadas en las iglesias de Mallorca*, «Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos. Tercera Época», vol. 1 (desembre de 1901), p. 925.

L'obra s'inicia amb un parlament de Jesucrist en què anuncia que Déu ha decidit que ha arribat el moment de la fi del món, de la resurrecció dels morts i del Judici Universal, i ordena a sant Miquel i als àngels custodis que manifestin la presència de Déu a través dels senyals apocalíptics.

La Supèrbia, l'Enveja, la Gola i la Ira s'espanten per la foscor. Els salvats, per contra, coneixedors del missatge de Déu als homes, reconeixen el significat dels senyals, i comencen a pregar i a penedir-se dels seus pecats.

Jesucrist ordena que —a causa del pecat, de la falta de caritat i d'amor envers Déu— el món sigui cremat, de manera que morin tots els homes i que ressuscitin després, per donar compte de la seva vida. Finalment, mana que tots els mortals es reunixin a la Vall de Josafat.

Sant Miquel acata les ordres i cada una de les set figures al·legòriques reacciona amb un comentari el sentit del qual té relació amb el vici que representa: la Supèrbia es lamenta que les cases luxoses de què feia ostentació s'enderroquin, la Gola decideix abandonar les menges exquisides, la Ira es proposa reconciliar-se amb l'enemic, la Peresa vol ser diligent... Els salvats, però, adverteixen als vicis que l'esmena de la conducta no és vàlida si la mou tan sols el dolor.

Els salvats i els condemnats cauen morts, i sant Miquel anuncia el començament del Judici. Surten a escena tres diables que amenacen els homes dient que coneixen tots els seus pecats i que se'ls emportaran a l'Infern.

Sant Miquel anuncia que els homes són ja a la Vall de Josafat, on tindrà lloc el Judici. Jesucrist, els sants i els àngels també hi van.

Jesucrist fa seure Maria i els personatges del seguici a la seva dreta. Els salvats s'adonen que arriba Jesucrist i van a rebre'l i a demanar-li misericòrdia. Els vicis, que ho veuen, reaccionen sorprenent-se que aquells a qui menyspreaven tinguin el privilegi de tenir tan a prop Jesucrist, però s'adonen del caràcter efímer dels béns terrenals, es lamenten del fet que han viscut en el pecat i reconeixen la grandesa de Déu.

Jesucrist demana que es llegeixin els processos de cada home, en els quals consten tots els pecats que han comès. Els dimonis intervenen per sol·licitar a Jesucrist que no tingui pietat dels homes pecadors. Al final, Jesucrist dicta sentència: els vicis són condemnats al foc etern de l'Infern.

Els vicis demanen compassió a Jesucrist, a Maria, als àngels custodis i als sants. En una nova intervenció, els vicis accepten la resolució del tribunal diví: cada un reconeix el seu pecat i assumeix que la condemna és justa. En les darreres intervencions dels set vicis, maleeixen el que consideren les causes dels seus mals.

Els dimonis apressen Jesucrist per tal de poder endur-se els vicis. La representació s'acaba quan Jesucrist anuncia als salvats que poden accedir al regne de Déu i aquests, juntament amb Maria, sant Pere, sant Miquel i els àngels custodis, li donen les gràcies.

Fonts

La font principal de la *Consueta del Juý* són els textos bíblics, els quals segueix força de prop, tant pel que fa a aspectes escenogràfics com de trama.

Quant a la primera qüestió, a l'*Apocalipsi* s'alludeix a un tron col·locat enmig del Cel, i a altres trons al voltant del celestial, per al senat diví (*Ap.* 4,2-4); l'*Evangelí de sant Mateu* també presenta el Fill de l'Home assegut en un tron (*Mat.* 25,31). Aquesta descripció explica que els accessoris requerits en la rúbrica inicial per al cadafal més elevat, el Cel, siguin una cadira molt ben ornamentada per a Jesucrist i tres cadires més per a Maria, sant Pere i sant Joan.

La disposició dels personatges en l'escenari també obeeix a l'explícita descripció que fan l'*Apocalipsi* i els Evangelis de l'escena del Judici Final: els àngels, drets al voltant del tron diví (*Ap.* 7,11); els mortals salvats, a la dreta de Jesucrist; els condemnats, a l'esquerra (*Mat.* 25,33).

Els textos bíblics representen els homes salvats amb túniques blanques (*Ap.* 7,9); de la mateixa manera, en l'obra, els ressuscitats salvats vesteixen albes de color clar, segons indica la rúbrica (v. 160).

Podem considerar la *Consueta del Juý* com una dramatització de determinats passatges sobre el Judici Final dels textos bíblics, que tenen forma narrativa: el relat en tercera persona és substituït per la forma dialogada en la peça teatral. La trama segueix els esdeveniments que mencionen els textos bíblics, amplificant alguns episodis i eliminant-ne d'altres. S'hi insereixen, per exemple, les personificacions dels vicis humans, personatges

amb voluntat pròpia a través dels quals es reforça el missatge moralitzador de la peça, per l'oposició vicis-virtuts i per la seva assimilació als condemnats en el Judici.

També revelen la font bíblica de la present consuetat algunes coincidències en aspectes puntuals, com ara en la descripció de la natura que es trasbalsa com a manifestació de l'arribada del moment del Judici Final. En l'*Apocalipsi*, es concreta en un terratrèmol, en l'ennegriment del Sol, en l'ensangonament de la Lluna i la caiguda de les estrelles (*Ap.* 6,12-13). Reconeixem els detalls del text bíblic al primer parlament de Jesucrist: «lo sol los dereu tenebrós, / la luna en sanch convertireu, / stels per l'ayre lansareu, / no-ls do lo cel algun claror.» (vs. 25-28) Les paraules de condemna de Jesucrist als vicis i la seva rèplica (vs. 309-320) també coincideixen amb les de l'*Evangelí de Sant Mateu* (25, 42-46).

Escenografia i representacions

Els textos dramàtics medievals no poden ser valorats amb independència de la seva representació. El teatre medieval és, sobretot, espectacle. La revelació de la *veritat* que persegueix el teatre religiós no pot ésser confiada només a l'execució freda del text pels actors, als conceptes expressats. Tan sols cal que ens fixem en la importància quantitativa de les rúbriques en els textos per a constatar aquest fet. Són nombrosíssimes. Les acotacions ens informen de com s'utilitzaven les arts dramàtiques auxiliars —vestuari, tramoia, trucatge, música...—, amb la finalitat d'excitar la vista i l'oïda dels espectadors per tal de commoure'ls. El teatre medieval potencia decididament els missatges no verbals. Les representacions expressen la consciència a l'època de l'eficàcia de la percepció com a mitjà de coneixement.

La rúbrica que encapçala el text de la *Consueta del Juý* deixa clar que l'espai teatral on es desenvolupa és l'església. Tot i que l'acotació inicial descriu un escenari ben delimitat, un doble cadafal frontal, tot el temple esdevé, al final de la representació, espai escènic, quan els dimonis transgredeixen l'estricta recinte de l'entramat per endur-se, sortint de l'església, els condemnats a l'Infern. La simbòlica de l'espai del temple és paral·lela a

la simbòlica de l'escenari, de la disposició dels cadafals:⁴ el cadafal de l'espai celestial coincideix amb el lloc que ocupa l'altar; el cadafal de l'espai terrenal es troba més proper al centre de l'església. Finalment, l'Infern ocupa l'últim espai.

L'escenari de la *Consueta del Juý* se situa en la capella central de l'església i té dos nivells. La gradació d'altures està al servei de la necessitat de representar els tres espais que hem mencionat abans: el món terrenal —el cadafal més baix—, el Paradís —el cadafal més alt— i l'Infern, sota el primer cadafal.

El vestuari i els accessoris dels personatges són els elements que es descriuen més minuciosament a les acotacions. Els personatges bíblics van vestits d'acord amb la tradició; els set pecats capitals i els salvats duen aquells objectes que poden fer immediata la seva identificació: ceptre i corona, la Supèrbia; ulleres, l'Enveja; menjar, la Gola; cuirassa, la Ira; mirall, la Luxúria; tinter, llibre i bossa de diners, l'Avarícia; coixí, la Peresa; saltiris, els salvats.

Les rúbriques ens descobreixen que el seu autor tenia consciència de la importància del cromatisme en els vestits dels personatges com a factor de reconeixement, sobretot atès el gran nombre de figures que intervenen en l'obra. La dualitat cromàtica apareix com un recurs didàctic i estètic molt eficaç: els personatges celestials duen vestits de color blanc i també duen túniques de color clar els salvats, una vegada han ressuscitat. Per oposició, els condemnats duen túniques negres.

Els efectes de llum i de so no són absents en la representació de la *Consueta del Juý*. Es preveu la reacció d'un ambient de tenebres en el moment dels senyals apocalíptics: «Are faran fosque la iglesi tant com poran» (rúbrica vs. 36-37), i la simulació de l'estrèpit de la destrucció del món: «Are tiraran algunas arcabusades...» (rúbrica vs. 112-113).

Una part molt important del diàleg de la present consueta és cantada⁵

4. Sobre l'espai escènic medieval i, en concret, sobre l'escenografia de la *Consueta del Juý*, vid. J. F. MASSIP, *Algunes notes sobre l'evolució de l'espai escènic medieval als Països Catalans*, dins *El teatre durant l'Edat Mitjana i el Renaixement* (Barcelona, Publicacions i Edicions de la UB, 1986), ps. 1-13.

5. Per a més informació sobre la música, vid. J. ROMEU, *Op. cit.*, p. 120. Vegeu també l'excel·lent treball de J. F. MASSIP, *El repertorio musical en el teatro medieval...*

a la tonada d'himnes i de cants litúrgics. Les rúbriques indiquen el to amb què ha d'ésser executat el text de cada personatge. Hi trobem els tons de *Veni, Creator Spiritus, Vexilla regis, Alme laudes, Malalt, Aeterne reum conditor, Anant anant* i *Quem terra p.* Jesucrist ha d'executar el text «a son to».

Altres representacions dramàtiques del «Judici»

En l'àmbit de les nostres literatures veïnes seria interessant, cas que poguéssim acarar alguns dels textos conservats, saber trobar algun parentiu de forma i de fons entre aquesta *consueta mallorquina* i altres representacions de temàtica semblant, que a ben segur deuriem ser ben nombroses. La florida d'un teatre religiós medieval, lligat als grans cicles litúrgics, és rastrejable arreu d'Europa. En el cas del tema del Judici, aquestes escenificacions són presents, per exemple, en la literatura anglesa en tres tipus d'obres litúrgiques: el *Sponsus* que posa en escena les Verges Sàvies i les Verges Folles, l'*Anticristus* i el *Judicium*. A Catalunya tenim el *Cant de la Sibilla*, un poema sobre el Judici Final, suposada profecia de la sibilla Eritrea.

Rainer Hess, en el seu llibre *El drama religioso románico como comedia religiosa y profana*⁶ dona notícia de dos textos. Un d'ells és portuguès, *L'Auto do Dia do Jútizio*, conservat en una edició de 1513 i una versió posterior de l'any 1659. L'altre, francès, del segle XIV, és *Le Jour du Jugement. Mystere français sur le grans schisme*, estrenat el 1397. També tenim referències de dues obres occitanes: *Lo Jutjament general* (finals del XV)⁷ i *Le jugement et finement du monde*,⁸ que s'escenificà el 1558 a Barjols (Provença).

catalán, «Revista de Musicología», vol. X, núm. 3 (setembre-desembre de 1987), ps. 721-731, amb un apèndix que recull, entre d'altres, els aspectes musicals de les *consuetes mallorquines*.

6. (Madrid, Gredos, 1976), ps. 304 i 306.

7. Text editat per A. JEANROY i TEULIÉ dins *Mystères provençaux du XVe siècle* (Tolosa, Privat, 1893).

8. Jaques CHOCHÉYRAS, *Le théâtre religieux populaire en Provence*, dins *La vie théâtrale dans les provinces du Midi*. Actes du II Colloque de Grase, 1976 (Tubinga, Gunter Narr Verlag / París, Editions Jean-Michel Place, 1980), p. 96.

Les festes del Corpus permetien una certa renovació teatral, ja que el teatre abandona el clos de les esglésies i per força s'ha d'acomodar a la escenografia mòbil i processional. Veurem com s'han d'aprofitar els racons de places i carrers per on desfilava el seguici.

De Toledo, i lligades a aquestes solemnes festes que adapten els misteris tradicionals a aquesta nova realitat, sabem, a través dels comptes de *l'Archivo de obra y fábrica de la Catedral primada*, que entre finals del segle XIV i començaments del XV, s'escenificà en vuit ocasions distintes l'auto d'*El Juicio*,⁹ que seguia de prop l'*Evangeli de sant Mateu* (25, 31-46), amb una rica tramoia i *mise en scène* molt complexa. No podia faltar la presència dels diables: «*vestidos de pellejos de lobos, raposos y carneros y llevan caras moldeadas de papel grueso. Lucifer, como su jefe, suele aparecer sentado en una silla.*» En 1502, sortien a escena disset ànimes: «*vemos que los escenarios eran: el juicio propiamente dicho, el infierno y el paraíso, donde las almas juzgadas recibían el castigo o premio merecido. El 1510 llevaron este auto 40 hombres y dos carpinteros.*»

Sens dubte, i encara que no hàgim pogut veure el text, el model més acostat de representació que coneixem que presenta més punts de contacte amb la *Consueta del Juý*, des del punt de vista de l'organització de l'espai teatral, és una obra anglesa¹⁰ sobre el Judici representada també, com en el cas de Toledo, dintre d'un cicle de teatre en la festivitat del Corpus. Pensem que dintre del cicle del Corpus es passa obertament del domini del desenvolupament històric a un d'intemporal universal amb la tercera i darrera vinguda de Déu a la Terra. L'acusació dels damnats era feta amb la intervenció de tres diables que discutien prop dels set vicis que representen els set pecats capitals, enumerats en l'ordre següent: l'orgull, l'avarícia, la còlera, l'enveja, la peresa, la gola i la luxúria. L'obra anglesa també segueix de prop l'*Evangeli de sant Mateu* i insisteix, com en el cas de la *Consueta del Juý*, sobre el valor dels actes de caritat, ja que com diu Claude Gavin,

9. Carmen TORROJA MENÉNDEZ y María RIVAS PALÁ, *Teatro en Toledo en el siglo XV. Auto de la pasión de Alonso del Campo*, «Anejo XXXV del Boletín de la Real Academia Española» (Madrid 1977), ps. 56-58.

10. Claude GAVIN, *Un cycle du théâtre religieux anglais du Moyen Age. Le jeu de la ville de «N»* (Paris, CNRS, 1973), ps. 207-211.

autor d'aquest estudi, la seva observança tenia una particular importància a l'edat mitjana.

A Cervera, dintre de les representacions que es feien per Corpus, la Confraria del Sant Esperit representà el 1454 l'entremès del *Judici Final*.¹¹

Dintre de l'ampli repertori de les *Consuetes mallorquines*, la del *Juý*, per la seva temàtica, sembla que s'aparti *a priori* de qualsevol classificació seriada.

El fet que algunes d'aquestes representacions sobre el tema del *Judici* les hàgim pogudes atestar centrades, encara que independents, dintre de la festivitat del Corpus, ens obliga a preguntar-nos sobre com i quan es representava la *Consueta del Juý* mallorquina. Encara que sigui una obra autònoma, amb personalitat pròpia, ¿la podem considerar també com una manifestació dramàtica, lligada cíclicament a aquesta festivitat? Caldria que algú rastregés els arxius per tal d'afirmar-ho o desmentir-ho.

CONSUETA DEL JUÝ

(38rb) Per recitar la present consueta, se farà un cadefal, gran quan porà, en la capella més el mig de la iglésia, algun tant enfora, y detrás d'ell se'n farà un altre junt an el mateix, que's puge de un a l'altre, en lo qual poseran les coses següents:

- 5 Primo, una cadira de respalles, molt ben enpaliede com a tribunal de jutge, més tres cadires de cuyro, més dos trompetes y alguns, per quan serà manester, més y poseran una creu sens crusicifici, dos vexillas ab ses astes, posat en tera per quan serà menester.

11. Ramon MIRÓ, *El teatre tardomedieval a Cervera: possibilitat d'un model de tipologia secundària*, «Miscel·lània Cerverina», 7 (1991), p. 47.

1 *porà*: vulgarisme per *podrà*.

7 *vexilla*: «Cadascuna de les dues banderes de tela morada damunt la qual van pintades o brodades les insígnies de la passió, que s'exhibeixen durant la quaresma a les esglésies i a les processons.» (DCVB)

8 *tera*: llegiu *terra*.

- En lo cadefal més baix no-s posarà cossa ninguna. Baix d'est cadefal,
 10 si-s porà, hage una boca de Infern; si no, posar-y han una cortina per tapar
 lo baix de dit cadefal. Lo tal loch serà lo Infern.

Los personatges entreran de la manera següent:

- (38va) Primer entre sant Miquel, vestit de arnès, ab una spase tirade; lo
 cap porterà descubert, ab una gorra de vell[ut] y cade[na] de or
 15 el coll. Aprés entreran dos custodis, costat per costat, vestits ab
 camís i dalmàtiques blanques, ab la ma dreita, spases tirades y, ab le
 scherra, una corona real. Aprés entreran lo Jesucrist y Maria. Lo Jesucrist
 ves[tit] de la manera següent: ab gipó de setí blanch, calses y calsons
 20 del mateix, en la qual roba faran los plagues de alguna cosa
 veimella. Aporterà demunt esta roba cape blanca; al cap, corona, com té
 acostumat; ab le mà, spase tirade. La Maria, ricament vestida, com a
 reyna. Y d'esta manera puiran los set el cadefal més alt. Lo Jesucrist se
 esenterà en la cadira enpali[a]de; la Maria, el seu costat,
 a le part dreita; aprés, sant Pere; derer, sant Joan, tots a le
 25 matexa part. Los àngels restaran drets; sant Miquel, devant lo Jesucrist,
 mirant-lo a le care; los custodis, el costat abpuntant més enfora, mirant lo
 Jesucrist.

- Aprés entreran tres salvats com a hòmens de penitència, en saltiris en les
 mans. (38vb) Aprés entrarà la Supèrbia, vestide com a rey, ab
 30 ceptra y cor[ona]; aprés la Envege, ben vestida ab ulleras; aprés, a le dreita,
 la Gola, ben vestida, ab algunes coses de menjar. En la schera,

9 *no-s*: lliçó conjectural, a causa de la lletra borrosa del manuscrit. Gabriel Llabrés també adopta aquesta lectura.

13 *Miquel*: al llarg de l'obra observem l'alternança de *Miquel* i *Miquel*.

14 *vell[ut]*: Lliçó conjectural. El manuscrit diu *vell*. Llabrés també edita *vellut*. *Cade[na]*: Llabrés dona la lliçó *cadena*. Nosaltres donem les lliçons del manuscrit i afegim entre claudàtors les síl·labes que hi falten.

16 *camís*: «Túnica blanca que cobreix el cos del sacerdot des del coll fins als peus, per dir missa.» (DCVB)

16 *spases tirades*: No hem pogut documentar aquesta expressió. Creiem que aquí té el sentit d'espases aixecades en actitud amenaçant.

19 *cosa*: al manuscrit *coso*. Corregim segons sentit.

20 *Veimella*: llegiu *vermella*.

22 *puiran*: dialectal per *pujaran*.

30 *ulleras o ulleres?*: a la lletra *a* hi ha una taca de tinta. Llabrés edita *ulleres*, però nosaltres no n'estem tan segurs.

la Ira, armada ab cuyrases y, al cap, cervellera; après la Luxúria, vestida com a dona, ab un mirall; y en sua drreta anirà la Avarícia, vestida an roba larga, en tinter a la cinta, ab una bossa en la mà, ab alguna cosa que puga fer remor de diners quan li aperexerà, y libre devall bras. A l'altre costat anirà la Pereze, en giponet, en calsons de larq en la[r]ch, cuxí devall bras per geura quan li apereixerà. Y, d'esta manera, tots deu se poseran an el cadefal més baix: lo set, a la part scherra del Jesucrist y los tres, la part dreta.

40 Après entreran tres diables, los quals no tindran orde en lo entrar sinó: are, devant un; are, altre; vestits com acustumen, acceptat que lo Lucifer durà sceptra y corona. En les mans aporтерan presos y aquesta manera entreran de aquella boca d'Infern o devall la cortina.

(39ra) Comensa Jesucrist, cantant an to de «Veni, Creator Spiritus»:

JESUCRIST

1 Ministres meus, oyu a my:
per mon pare és determinat
cert ab tota la Trinitat
an el món se done ja fi.

5 Resurrecció general
sie feta molt prestament,
ab què vege tothon vivent
lo juy de Déu ésser ygual.
Mes veig lo món tant descuydat

10 del que toque a se salut,
voldria no rest desabut
l'ome, puis tant ca m'a costat.

32 *cervellera*: «Capell de ferro que cobria el crani.» (DCVB)

34 *cinta*: dialectalisme mallorquí. «La part del cos humà situada més avall de les costelles per damunt el davall-ventre», segons definició del DCVB.

36 *Pereze*: mot de difícil lectura.

39 *scherra*: enteneu *esquerra*.

41 *acceptat*: llegiu *exceptuat*.

42 *presos*: Grafia confusa. Donem aquesta lliçó conjectural.

43 Entre *Infern o devall* hi ha un mot ratllat.

- Per ell ma sanch jo he donat,
 per ell só jo volgut morir,
 15 en creu greu pene soferir,
 treballs sens par jo he pessat.
 Donau-li, dons, ja los señals
 d'esta rigor té de venir,
 tals que no puguen presumir
 20 en lo món ésser jus igual
 (39rb) Sien tants tants clars y evidents
 que no-s puguen dissimular;
 no tingan sols que scusar
 los ignorants ni los prudents.
 25 Lo Sol los dereu tenebrós,
 la Luna en sanch convertireu,
 stels per l'ayre lansareu,
 no-ls do lo cel algun claror.

Are, fen son acatament, SANT MIGUEL diu a to «Vexi/lla»:

- Señor beneyt, font de bondat,
 30 cumplirem vostre manament.
 Ferem, Señor, de continent
 lo que per vós stà manat.

CUSTODI PRIMER, *al mateix to.*

Tocau-los, Señor, en lo cor,
 factures són de vostres mans.

v.13 *donat*: al manuscrit *domat*. Corregim segons sentit.

21 El còmput de síl·labes i el sentit adverteixen que la repetició del mot *tant* és un error del copista. Sense aquesta doble repetició el vers falla mètricament.

25 *dereu*: llegiu *dareu*.

vs. 25-29: *Apocalipsi*, 8:1-9:1.

Acot. vs. 28-39: *a to de vexilla*. Els versos es cantaven amb la melodia de l'himne litúrgic *Vexilla regis prodeunt*. Vegeu, Ferran HUERTAS, *Teatre bíblic. Antic Testament* (Barcelona, Barcino, 1986), ps. 22-23.

29 Vers hipermètric.

34 *factures*: obra feta.

CUSTODI SEGON

- 35 Los quals vos costen tants d. efany,
no-s perde un tant gran tresor.

Are faran fosque la iglesi tant com poran, y diu la Supèrbia en [to] de «Alme laudes»:

[SUPÈRBIA]

És se vist may en lo món tal?

ENVEGE

És se vist may temps tant mudat?

GOLA

- (39va) Per cert, ne estich molt spantat!

IRA

- 40 Què serà de nós en tal mal!

Are diu lo SALVAT PRIMER a to de «Malalt»:

Lo[s] señals a mi-m par que són
del gran judici general.

SALVAT SEGON

Los quals promès Déu eternal
avie de donar el món.

SALVAT TERCER

- 45 Y, per lo tant, Déu, mon Señor,
sforç deman a te bondat.

SALVAT PRIMER

Que pugui jo deixar peccat
sols vull a vós, mon Creador.

SALVAT SEGON

50 De les offenses contra vós
me pese, Señor, molt greuement.

SALVAT TERCER

Oh Señor, Déu omnipotent,
no mireu ja nostres errors.

Are diu la LUXÚRIA «Alme»:

Señors, spay en los treballs
a mi bé'm semble que's deu dar!

AVARÍCIA

55 Possible serà el temps mudar,
no tenen sempre durar mals.

PEREZA

Jo crech que tots teniu sabut
lo que'n Egipte es va seguir.

(39vb)

SUPÈRBIA

Y quan Christo volgué morir.

53 *spay*: enteneu *temps*.

58 *lo que'n Egipte es va seguir*. Sobre les plagues d'Egipte, vegeu *Èxode*, 7, 14-12, 41, que ens n'ofereix la narració en prosa.

Sal., 78, 43-51 105, 28-36 és un compendi poètic. *Sal.* 16-18, és una descripció més lliure de les plagues.

ENVEGE

60 Nos dons molt nou lo sdevengut.

Are diuen los salvats a conçert:

SALVATS

Nons semble gens lo qu'eu parlat.
Ab lo que és en nostres mans,
girau-vos a Déu, mos germans,
guardau no resteu enganats.

GOLA

65 Massa cuydado en un poch
del que no aveu de pagar.

IRA

Cascú per si conte aurà dar,
cascú a s'olla fase foch.

Are obriran le sglésia y diu la

LUXÚRIA

70 Jam par lo Sol veig recobrar
aquella su resplendor.

AVARÍCIA

Y la Luna lo seu claror.

60 Aquest vers no fa sentit: és de difícil lectura.

65 *cuydado*: castellanisme. Vs. 65-66: passatge de difícil lectura.

68 *cascú a s'olla fase foch*. Locució proverbial que no hem sabut documentar, que té en el text el sentit *que cadascú es preocupi de les seves coses*.

70 vers hipomètric.

PERESSA

Tornem-nos-ne a reposar.

Are diu SANT MIQUEL en son to, fent son acatament an el Jesucrist:

Señor, nostre Déu infinit,
 stà complit lo a nós manat.
 75 Al món los señals avem dat,
 en què mane sie servit.

Jesucrist, a to de «Veni, Creator Spiritus»:

JESUCRIST

(40ra) Lo món en foch eu de abrasar,
 puis stà fret per charitat,
 havent jo tant per ell obrat,
 80 amor a mi may vol mostrar.
 Stà-l món pudent pel peccat,
 donant tan male infectió
 que no-s comporte anar jo
 sens que sia primer purgat.
 85 Los mals hòmens y peccadors
 y ostinats ab lurs errors
 comensen ser ja castigats
 hon cometeren lurs errors.
 Los peccadors mals penidents,
 90 lo que de pena an de pagar;
 puis inpunit res pot restar,
 punit serà per tals turments.
 Los sants y justs de mi amats,
 vos man a tots me conforteu,
 95 que no senten lo turment greu,
 puis contre mi no han errat.

83 *no-s comporte*. Llegiu *no es comporte*. Segons el DCVB, significa «consentir, tolerar, permetre una cosa injusta, molesta, perjudicial, etc. podent evitar-la».

85-89: Versos que no fan rima. Proposem l'esmena *pecats* a la lliçó *errors*, amb la qual cosa es resoldría la irregularitat i s'evitaria la repetició del mot en rima en els versos 86 i 88 de la quarteta.

- D'esta manera, sens tardar,
 tot lo vivent ma matereu,
 a just ni mal perdonareu,
 100 no rest a vida res creat.
 Complít aquest mon manament,
 manareu tots ressuscitar,
 per de lur vida conte dar,
 ab so de trompette greument.
 105 Dins en la vall de Josaphat,
 allí vull sien ajuntats,
 puis per llurs culpas y peccats
 prop allí fuy jo sententiat.

(40rb) *Are diu SANT MIGUEL «Vexilla»:*

- Lo vostre manament, Señor,
 110 cumplirem tot com és manat.
 De tot siau, Señor, loat
 y don von tot lo mon honor.

Are tiraran algunas arcabusades y la SUPÈRBIA, a to «Alme»:

- O, vàlgue-ns Déu! Y què-s est foch
 qui en lo món encès stà?
 115 Cosa crech que no restarà
 que sia ja ni molt ni poch.
 De les millor[s] cases qui són,
 fiu per mi he les meus honrar,
 vanint la Terra termolar,
 120 caygudes són no vull més món.

ENVEGE

Mes no veyeu altre pesar

100 *a*: llegiu *en*.

108 Per exigència mètrica fa sinèresi a *sententiat*.

112 *don von*: vers de lectura difícil; segurament hi ha error de còpia per *vos dono?*.

117 *quin són*: enteneu *que existeixen*.

119 *termolar*: Metàtesi. Llegiu *tremolar*.

stant-nos tant angustiats,
 vejam los altres descansats,
 mes crech que és lo mal obrar.

GOLA

- 125 Lo delicat beure y menjar
 cercat per mi diligentment...
 La vida d'ells sols m'és turment!
 prepòs molt ferm lo dejunar!

IRA

- 130 Cert inimich vaig a sercar
 ab qui molt temps a que-stich mal.
 Vull ésser amich leal,
 perdó li vaig a demanar.

LUXÚRIA

- 135 Le llealtat de cast sperit
 puis no he sabuda guardar,
 me carn promet de castigar,
 dar mal delit per despedit.

(40va)

AVARÍCIA

- 140 De molts anys ha que so tingut
 a moltes satisfacions,
 passant confessos en raons,
 vaig a sercar a qui-s degut.

PERESA

Jo som stat tant negligent

128 *prepòs*: primera persona singular del present d'indicatiu del verb antic *preposar*, que significa «decidir, formar el propòsit». Documentat al *DCVB*.

131 Vers hipomètric.

132 *demanar*: al text llegim *demamar*. Hem corregit segons sentit.

133 Vers hipermètric.

en oir missas y sermons
y en criar mos fills minyons,
ab tot prepós ser diligent.

Are diran los salvats, avant an[ant]:

SALVATS

145 No-s serveix Déu de l'esmenar,
dels qui-s mouen per vil dolor,
solament mos vol per amor
deix el peccat qui vol peccar.

A concert més planyent:

150 O pare, etern Déu, mon Señor,
si-m fóra a mi atorgat
dins la terra ser amagat,
fins fos passat vostre furor!
No-s recordeu de mos peccats
venint lo món vós a jutjar,
155 no vullau comptes remirar,
ni mirar més iniquitats.
De mort eterna ens desliureu
en aquest jorn tant amargós,
a Cell y Terra tremolós
160 per lo rigor que vós mostrau.

Are los salvats y dannats cauran morts, y entrar-se'n an a la part detrás el cadefal, i-s mudaran d'esta manera: los (40vb) salvats ab camís, y demunt capotins de color clar y en lo cap cabelleres negres y benes el front, y en ditas benas una creu vermella; los demnats, vestits ab sotanes negres, en el cap cabelleres blanques

153 *recordeu*: verb de difícil lectura per la calligrafia.

157-160: Versos que no rimen. L'esmena *mostreu* a la lliç *mostrau* del vers 160 restituiria la rima.

Acot. vs. 144-145, *Avant anant*. Pensem que es tracta d'un to litúrgic.

Acot. vs. 160-161, *capotins*: «peça de vestit que duen els homes en lloc de jac», segons la definició del DCVB.

el cap cabelleres: al manuscrit *ell cap*. Corregim segons sentit.

o negres o roges y, entretant que-s ferà asò, los àngels sonaran les trompetes, y, quant conexeran ésser vestits los personatges, dirà SANT MIGUEL an to de «Vexilla»:

Prestament morts encontinent
 los sperits hajau cobrats,
 sereu davant Déu presentats,
 lo qual ve a fer lo jutjaments.

Are tots pujaran al cadefal, y ixen los diables de Infern y diu LUCIFER a to de «Alme»:

165 Eya, fúrias infernals,
 lo qu-és manat oït aveu!
 Are és hora que proclemeu
 quantre los inimichs mortals.

BELZABUCH

170 Los processos de tot quants són
 los hòmens tenim en les mans,
 y segons lurs demèrits grans,
 poch nos scaparan del món.

LUCIFER

175 Des que se mare els ha parits,
 de mal obrar y mal pensar
 per molt sie secret peccat
 tot y està ben advertit.

BELZABUCH

(41ra) Lo jutge qui senpre ha usat
 clemència ab ells vivint
 180 rigor dix usarà venint
 a donar lo món judicat.

168 *Quantre*: preposició. Forma vulgar i dialectal, per *contra* (DCVB).

179 *vivint*: proposem l'esmena *venint* que eliminarà la rima de dos mots iguals i faria més sentit. Llabrés també adopta la mateixa solució.

BELFAGOR

Anem de prest, no-ns detingam,
 puis havem fet nostres devers,
 vinga l'ome en nostres poders.

LUCIFER

Anem corrent, massens torbam.

Are se'n pugen alt el cadesfal més baix, y diu

SANT MI[GUEL]

185 Tots los hòment[s] ja congregats
 són dins la vall de Josaphat.
 Conforme, Señor, eu manat,
 allí se stan tots ajuntats.

Jesucrist, a to de «Veni, Creator»:

JESUCRIST

190 Los àngels tots pasan devant,
 de los majors fins los manors,
 y qualsevol sant gloriós,
 me magestat acompanyant.
 De la mia fort passió
 la[s] insígnias portereu,
 195 y, davant tot, la vera creu,
 nostre standart y gran panó.

Are sant Miguel pendrà la creu, y cade hu dels custodís una de les vexillas, y vindran fins a le vorera del cadesfal, y acostaran axí com staven.

182 *devers*: enteneu *deure*, obligació.

Acot. vs. 184-185, *alt*: adverbi antic. Significa «amunt, a part alta», segons el DCVB.

185 *homent*: llegiu *hòmens*.

186 *vall de Josaphat*: en Joel, 4,14 és la vall del Judici o de la sentència.

JESUCRIST

Vosaltres quiu seguit a mi,
 venint lo món regenerar,
 com a jutges vos vull sentar,
 200 puis jo axí us ho prometí.
 (41r^b) Vós, mare mia, el costat meu,
 com ha reyna universal,
 per a donar-nos honra tal,
 a ma dreita vos sentereu.

Dit açò, se asenten; y diuen los SALVATS a concert:

205 No mirau tots la magestat
 de nostre Déu y Creador,
 de anyell manso que éreu, Señor,
 en leó brau stau mudat.
 Puis nostre rey veyem venir,
 210 com a servidors afectats
 convindrà tots ja ajuntats
 aquell anar a recibir.
 Los nostres sants predessors
 ab los núvols veig claretjant,
 215 sa Magestat acompanyant
 convindrà tots ajuntar-nós.

Are se'n pugen los SALVATS en lo cadefal més alt y, agenollats devant lo Jesús, diuen:

Señor, benvingut vós siau!
 Com nostre Déu y Redemptor
 y nostre vertader Senyor,
 220 oïu nostre clamor, si-s plau.
 Ab est furor ser judicats,
 Señor, nosaltres, no vullau.

204 *Sentereu*: al manuscrit *sentrereu*, que hem corregit segons sentit.

Acot vs. 204-205, *las*: mot ratllat després de *diuen*.

214 *claretjant*: enteneu *clarejant*.

Acot. vs. 216-217, *devant lo Jesús*. Al manuscrit *los*, que corregim segons sentit.

De nosaltres merçè hajau,
no mirant les flagilitats.

Are diuen los demnats, «Alme»:

(41va)

SUPÈRBIA

225 Qui són estos qui allí stan,
ab lo Rey ab ten gran honor?
Ab tot que ve ab tal furor,
molt descansats semble que van.

ENVEGE

230 No són estos que algun temps
teníem tots en tant menyspreu?
Are entre los fills de Déu
los veig mesclats anar ensem.

GOLA

235 Lo bon camí de veritat
errat avem, sens més duptar.
Ab nosaltres may claretjar
ha señalat sol de bondat.

IRA

240 Acaminant per los camins
de perdició y maldat,
treballs sens par em comportats,
a Déu innoçant, trists mesquins.

SUPÈRBIA

Las honras grans tinguí el món.

224 *flagilitats*: assimilació fonètica, llegiu *fragilitats*.

241 *el*: llegiu *al*. El sentit podria ser *jo vaig rebre honors quan era al món*.

AVARÍCIA

Y multitud gran de ducats.

LUXÚRIA

Y los plahers a mi donats.
Totes estas coses... Hont són?

PEREZA

245 Com hombre ses passa ja tot,
tant poch no és en lo món durant;
morts vius poch virtut obrant.
Amagar res a Déu no-s pot.

(41vb) *Are diu lo Jesucrist a son to:*

JESUCRIST

250 Ca de prest, encontinent,
de tots se lige lo procés,
lo que cade hu ha comès,
aquí-s diga públicament.

Lucifer a to de «Alme laudes»:

LUCIFER

255 Señor, suplich te magestat
an equest punt sia oít:
no-m llesves, Señor infinit,
lo per mos treballs elcançat.

242 *multitud*: llegiu *multitud*.

245 Vers de difícil lectura. Lliçó conjectural. *Hombre*: enteneu ombra.

247 Vers hipomètric.

249 Vers hipomètric.

254 Abans del punt hom escriví un mot que fou ratllat.

254 Mot que hom ratllà després d'*equest*.

BELZABUCH

Vós digéreu en vostre ley
 que qualsevol qui peccarà
 del tal l'ànima morirà:
 260 oyu-me donchs, puis sou just rey.

BELFAGOR

De alguns cert jo no dich res
 qui scaparan de mes mans,
 mes, d'estos qui an peccat tants,
 requer mirat sia el procés.

LUCIFER

265 Veig aquí públichs peccadors,
 lo qual niguns poden negar,
 conforme lley no-s pot portar
 se-ls deguen uns ten grans honors.

Are diu lo Jesucrist a son to:

JESUCRIST

270 Custodi, vós què responeu
 a lo que se stà objectat?
 Per lo dimoni allegat,
 digau vós ja què preteneu!

CUSTODI PRIMER
a to de «Vexilla»:

275 Señor, lo allegat procés
 trobarà star varallat,
 per penitència borrat,
 com per vós, Señor, manat s'és.

264 *requer*: enteneu *requerir*.

266 *niguns*: dialectalisme. Forma pròpia del parlar de Mallorca.

CUSTODI SEGON

- (42ra) Juxta precmàtica real
dient, aquell qui plorarà
de memòria borrarà
280 tot lo que auràs comès de mal.

BERSABUCH

«Alme»:

D'estos requer te magestat
que-ls mane a ell de posar
per testimoni vull donar
aquell mateix son abvocat.

BELFAGOR

- 285 Per testimoni més donam
tot y qualsevol element,
y per saber-se certament
fins a vós, Señor, allegam.

LUCIFER

- 290 Com a confús no pot dir res;
mes vós, custodi, què y dieu?
Digau ja si res preteneu!

CUSTODI I

seguint lo to:

Dich: «Renuncie an el procés.»

JESUCRIST

[a] *son to:*

- 295 Vosaltres, los meus assessors,
stas sentèntias mirau,
y en ellas tots afirmau
puís se us deuen uns tals honors.

MARIA,
a to de «Eterne rerum»:

Vostres juís no poden faltat
de constar tots en veritat.

SANT PERE,
seguint lo to:

Per aser-vos suma bondat.

SANT JOAN

300 Qui-ls pot dexar de aprovar.

JESUCRIST,
a to de «Veni, Creator»:

(42rb) Jo, rey dels reys universal,
atès lo que provat stà,
contre los de les scherra mà
pronuncy sentència tal:
305 que se'n vagen los maleïts
ésser cremats de foch etern
ab lo llur príncep de l'Infern,
sens ja més ésser consumits.
310 Menjar y beure m'an negat,
nessescitat tenint-ne jo;
stant malalt y en presó,
ninguns me haveu visitat.

SUPERBI,
a to de «Alme laudes»:

Y quant, Señor, vos havem vist
aquests treballs a vós pessar,

304 *pronuncy*: llegiu *pronuncii*. Dialectalisme baleàric. Primera persona singular del present d'indicatiu del verb *pronunciar*.

306 *cremats*: grafia confusa.

314 *pessar*: llegiu *pesar*.

315 que, certament, sens més duptar,
vos haguérem tots molt servit.

JESUCRIST,
a son to:

Tot lo qu'eu dexat de valler
an el pobre nessesçitat,
320 en mon compte stà asentat,
per mon amor se havia fer.

Envege, agenollade devant lo Jesucrist, a to de «Alme laudes»:

[ENVEGE]

Per aquella fort passió
y tants treballs per nós passats,
no vullau que siam demnats,
ajam de vós remisió.

(42va) JESUCRIST

325 Tot lo temps que viscut aveu,
per vosaltres fuy advocat;
perquè el procés fóra mudat,
ningun remey alcansereu.

Gola, agenollade devant la Maria:

[GOLA]

330 A vós, Señora, reclamam,
per lo ventre qui l'a portat,
y mamellas qui l'an lletat,
perdó, Señora, demanam.

MARIA,
a to de «Eterne rerum»:

335 A mon fill mos virginals pits
pregant per tots stat mostrat,
y vosaltres may smenant,
anau-vos-ne, donch, maleïts!

LUXÚRIA,
agenollade davant Cus[todi]:

340 Custodi, qui tant treballat
haveu per nós el món vivint,
feu que, per nós intercedint,
de l'inimich siam liurats.

CUSTODI PRIMER,
a to de «Vexilla»:

Dieu, malvats, nos recordeu
quant poch oireu mon parer.

CUSTODI SEGON

Seguint sempre de Lucifer.
A ell, donch, tots siau liurats.

Avarícia, agenollat davant los sants:

AVARÍCIA

345 Oh, sants amichs de Déu etern,
los nostres molt gran advocats,
pregau per vostres afectats
que liurats siam de l'Infern!

SANT PERE,
a to de «Eterne rerum»:

350 A nostre vida conformar
la nostre jamés eu volgut.

(42vb)

SANT JOAN

Conforme, donchs, com eu viscut,
eternament eu de penar.

Are se alcen los denmats y diu SUPÈRBIA, «Alme»:

Puis Lucifer he incitat
ab mon superbo presumir,

355 puis a ell he volgut seguir,
 ab ell dech ésser jo demnat.

ENV[E]GE

 De tot lo bé tinguí pesar,
 alegrat me só de tot mal,
 360 lo Infern me serà loch tal
 a on sols y veuré penar.

GOLA

 La mia carn may afligir
 jo no volguí en dejunar,
 just és la vege castigar
 en lo Infern sens may finir.

IRA

365 Jamés consentí lo perdó
 an el qui-m va injuriar,
 no dech are perdó sercar,
 puis no meresch alcansar-ló.

LUXÚRIA

370 Tant bestial só stade jo
 ab lo meu viure tant carnal
 voler lo loch celestial
 esent tant pur non tinch raó.

AVARÍCIA

 Lo cor tinguí tant indurit
 en lo pobre nessescitat
 375 avent-lo Déu acomanat,
 que no és just sia oït.

(43ra)

PEREZA

 Los dans los quals jo he donats
 tant sols per ésser negligent,

380 tenint en lo món regiment,
just és en mi ser castigats.

SUPÈRBIA

Maleyt sia qui m'ha engenrat
y maleyts mos predessors,
de els tinguí los punts de onors
per los quals vinch ésser demnat.

ENVEGE

385 Sien los sants tots maleyts,
puis de molts d'ells lo ben obrar
al món nos dóna tant pensar
y are treballs infinits.

GOLA

390 Maleyt sia mon Creador
y quant per mi ell ha creat,
puis de tot he tant abusat
hi u pagaré ab tan dolor.

IRA

395 Maleyts sien tots mos parents
y mos amichs y veledors,
per afavorir mos errors,
sufriré jo eterns turments.

LUXÚRIA

400 Maleyta sia qui·m parí,
maleyta qui·m va alletar,
per voler·me tant mal criar,
me vénen tants de dans a my.

AVARÍCIA

Maleyts sien tots mos infants,

397 *maleyta*: segons el DCVB, grafia antiga de *maleita*, objecte de maledicció.

maleyts sien mos ereters,
per ajuntar-los molt diners,
me vénen a mi tants de dans.

(43rb)

PERESA

405 Maleyt sia el jorn que nasquí
y tot lo temps que he viscut,
per aver-lo jo tant perdut,
hi u pagaré tan car, masquí!

LUCIFER

O, bon Jesucrist, Señor etern!

BELSABUCH

410 Puis stan ja sententiats...

BELFAGOR

Mane que sien castigats!

JESUCRIST,
seguin lo to:

Anau-vos-ne junts a'l Infern!

Are encadenen tots los demnats i-ls trauen de le iglésia. Aprés diu lo JESUCRIST an els salvats. «Veni [creator]».

415 Veniu ja, beneventurats,
del Pare Etern per eretar
lo regna vos va aperellar
ans que los cels focen creats.

La Maria y los altres sants àngels y salvats agenollen-se devant lo Jesucrist y diu la Maria a to de «Quem terra p[ontis Aethera]».

408 Mot ratllat a començament de vers.

[MARIA]

420 Mon fill, per tots mos servidós
gràcias vos vull donar,
puis los heu volgut preservar
de tots los perills i errors.

SANT MIQUEL,
seguint lo to:

(43va) Per los pobles los quals tinguí
jo, Señor, en lo meu govern,
havent-los vós guardats d'infern,
gràcias son fetas per mi.

CUSTODI PRIMER

425 Per lo triumpho alcançat
contre l'inimich maleït,
vós lo am, Señor infinit,
puis tenim aquell condemnat.

CUSTODI SEGON

430 Per nostre sanch, Déu, mon Señor,
aquest sperit tant perdut
per nosaltres ells és vensut.
Glòria a vós, mon Creador!

SANT PERE

435 Puis a mi fonch acomanat
per vós, Señor, aquest corral,
havent-lo vós guardat de mal,
per mi, Señor, siau loat.

418 Vers hipomètric.

425 *triumpho*, «triomf». Cultisme.

SANT JOAN

Per mi, Señor, foreu servit
 d'estos vós ésser conegut,
 440 avent lo dimoni vençut,
 loat siau, Déu infinit.

(43vb) *Are diuen a concert los SALVATS:*

Per lo que nos és atorgat,
 a vós, Señor, tots adoram,
 car molt bé tots consideram
 ésser sols per vostre bondat.

Are se alçen TOTS y se'n tornen ab lo mateix orde que són vinguts entre los àngels y sants, y diuen:

445 Vostres servicis meritau
 no porien uns tals honors,
 quals donau, Señor gloriós,
 en paga de tant poch obrar.
 450 Ulls may han vist ni alcansat,
 ni orelles may han oït,
 ni cor de home ha presumit
 lo que ns tenia aperellat.

Finis

CARACTERITZACIÓ LINGÜÍSTICA DEL MANUSCRIT¹²

Subscrivim, pel que fa a la *Consueta del Juý*, les afirmacions de Josep Romeu sobre les consuetes de tema hagiogràfic: «...en general, la llengua de les consuetes que estudiem presenta les característiques del català escrit del segle XVI, amb una forta influència de la varietat dialectal mallorquina.»¹³

1. ESTUDI DE LA GRAFIA

1.1. FONÈTICA

1.1.1. *Vocalisme*

Confusió d'a/e àtones

Els exemples que presentem a continuació mostren la neutralització d'*a* i *e* àtones tant en posició final com en posició pre-tònica o posttònica en la pronúncia del copista. Les proves definitives són les vacil·lacions en la grafia d'un mateix mot, com a *manester/menester*. Aquesta característica confirma que, com sabem, la llengua del copista pertanyia al grup dialectal oriental.

Acotació inicial: recitar, present, consueta, fara, cadefal, capella, iglésia, algun, enfora, detràs, farà, altre, mateix, puge, poseran, coses, següents, cadira, respalles, enpaliade, jutge, cadires, trompetes, alguns, serà, manester, una, vexillas astes, tera, menester, cossa, ninguna, hage, boca, cortina, serà, personatges, entreran, manera, entre, vestit, arnès, spase, tirade, porterà, apereixerà, geura, cervellera, ulleras, 15. pene, 27. lan-

12. Per a la caracterització lingüística de les consuetes en general, *vid.* F. HUERTAS VINAS, *Teatre bíblic* (Barcelona, Barcino, 1976), p. 21; J. ROMEU, *Op. cit.*, p. 112.

13. J. ROMEU, *Op. cit.*, p. 112.

sareu, 30. manament, 35. costen, 41. señals, 44. avie, 50. pese, 64. enganats, 71. claror, 89. peccadors, 96. contre, 98. matereu, 104. trompete, 256. elcançat, 279. borrrerà...

Omissió gràfica de la vocal inicial e davant s seguida de consonant

Té caràcter sistemàtic:

Ac.in. spase, scherra, 23. scusar, 27. stels, 32. stà, 39. estich, 39. spantat, 46. sforç, 53. spay, 60. sdevengut, 133. sperit, 141. stat, 172. scaparan, 195. standart, 196 (ac.). staven, 208. stau, 274. star, 294. stas, 311. stant, 335. smenant, 369. stade...

Distinció o/u àtones

Aquest tret permet adscriure la llengua del manuscrit al dialecte baleàric, que manté la *o* àtona.

Ac.in. poseran, trompetes, crusifici, posat, posarà, posar, cortina, personatges, porterà, custodis, costat, corona, puïran, costat, Supèrbia, ulleras, Luxúria, giponet, Jesucrist, Lucifer, aporteran, comensa, 7. tothon, 11. voldria, 13. donat, 14. volgut, 14. morir, 15. soferir, 17. donau-li, 19. puguen, 19. presumir, 22. dissimular, 23. scusar, 24. ignorants, 24. prudents, 26. convertireu, 29. bondat, 31. continent, 33. tocau-los, 38. mudar, 42. judici, 43. promès, 44. donar, 46. bondat, 49. offenses, 51. omnipotent, 55. possible, 55. mudar, 59. morir, 69. recobrar, 72. reposar, 79. obrat, 81. pudent, 84. purgat...

Tal i com correspon a aquest dialecte, només es produeix confusió quan a la vocal àtona segueixen *i* o bé *u* tòniques:

Ac.in. cuxi...

Y/I

Ús vacil·lant de les grafies <i> i <y>, amb predomini de la primera en posició sil·làbica (cadira) i de la segona pel que fa a les conjuncions i com a semiconsonant en els diftongs (reyna).

Ac. in. recitar, iglésia, mateix, cadira, enpaliade, tribunal, baix, Infern,

reyna, cuyrases, apereixerà, 1. oyu, 8. juý, 8. yqual, 9. descuydat, 27. ayre, 29. beneyt, 53. spay, 65. cuydado, 108. fuy, 120. caygudes, 131. amich, 202. reyna, 202. universal, 220. oïu, 253. suplich, 254. oït, 259. ànima, 260. oyu-me, 267. lley, 294. sentèntias, 295. afirmau, 304. pronuncy, 305. maleïts, 310. nessescitat, 324. remisió, 328. remey...

Epèntesi vocàlica

Aquest fenomen troba representació gràfica en la llengua del manuscrit:

Ac. in.. apereixerà, aportheran, 15. soferir, 237. acaminant...

1.1.2. *Consonantisme*

Antiga aspirada (h)

L'ús de l'hac és força vacil·lant:

Ac. in. hage, posar y han, hòmens, 13. he donat, 16. he pessat, 79. havent, 88. hon, 96. han errat, 112. honor, 118. he (conjunció copulativa), 118. honrar, 130. temps ha, 134. he sabuda, 137. anys ha, 167. hora, 173. els ha parits, 177. ha usat, 182. havem fet, 207. éreu (verb), 236. ha señalat, 244. hont, 245. hombre (ombra), 251. hu (u), 251. ha comès, 313. havem vist, 316. haguérem servit, 337 i 338. treballat haveu, 353. he incitat, 355. he volgut seguir, 377. he donats, 390. ha creat, 391. he abusat, 392. hi (conjunció copulativa), 406. he viscut, 419. heu volgut preservar, 449. han vist, 450. han oït, 451. home, 451. ha presumit, 7. tothon, 196. cade hu, 243. plahers...

Ac. in. y poseran, posar-y han, 12. ome, 66. aveu de pagar, 67. aurà dar, 75. avem dat, 77. eu de abrasar, 160 (ac.). entrar-se'n an, 187. eu manat, 234. errat avem...

Oclusives (p/b, t/d, k/g)

Hi ha escasses irregularitats en la grafia de les oclusives *p/b, t/d* i *g*:

78. fret, 234. duptar, 257. digéreu...

Troblem la representació gràfica <ch> alternant amb <c> i <qu> per al so k. La distribució, força regular, és: <ch> en posició final absoluta de mot i <c> o <qu> en les altres posicions, tot i que hi ha algunes vacil·lacions. El copista escriu <c> davant de consonant i davant d'*a, o, u*; <qu> davant d'*e, i*.

Ac.in. scherra, blanch, 39. estich, 57. crech, 65. poch, 68. foch, 78. charitat, 129. inimich, 131. amich, 253. suplich, 261. dich, 336. donch, 356. dech, 359. loch, 367. dech, 372. tinch, 384. vinch, 433. fonch...

Ac.in. consueta, cadefal, capella, cadira, cuyro, creu, crusifici, boca, cap, descubert...

Ac.in. dalmatiques, blanques, aquesta, aquella, 36 (ac.). fosque, 156. iniquitats, 240. mesquins, 252. aquí...

La representació gràfica de la consonant final dels grups de sonant més oclusiva *-nt* i *-lt* indica que no és muda per al copista. L'articulació d'aquest so és un tret característic del dialecte mallorquí.

Ac.in. present, tant, junt, demunt, ricament, devant, cantant, 6. presentament, 7. vivent, 12. tant, 24. prudents, 28 (ac.). acatament, 29. font, 30. manament, 50. greument, *Ac.in.* molt, alt, 40 (ac.). malalt.

Fricatives alveolars (z, s, ss, ç, ç)

La representació gràfica d'aquests sons es fa sovint d'acord amb el criteri etimològic, tot i que hi ha força irregularitats.

El so sonor és representat en el manuscrit generalment per la grafia <s>, però també hi trobem ocasionalment <z> i fins <ss>, en un exemple: *Ac.in.* present, iglésia, poseran, coses, posar, spase, cossa, pereze, cosa, 19. presumir, 23. scusar, 36. tresor, 50. pese, 256. Belzabuch, 409. Belsabuch...

El so sord s'escriu <s> o <c> en posició inicial: *Ac.in.* següents, sera, seti, salvats, superbia, ceptra, cervellera, cert, señals, 28. cel... En posició final trobem generalment <s> i, amb menys freqüència, <ç>: *Ac.in.* mes, detras, cadires, trompetes, astes, blanques, bras, 34. factures, 34. mans, 46. sforç... Entre vocals és representat amb les grafies <ss>, <ç>, i fins <s>: *Ac.in.* cuyrases, bossa, 5. resurrecció, 8. ésser, 11. desabut, 16. pessat, 22. dissimular, 204. açò, 55. possible, 65. massa, 72. peressa, 139. passant, 142. missas... Finalment, entre vocal i consonant trobem les grafies <s>, <ç>, <c>: *Ac.in.* consueta, respalles, personatges, vestit, descubert, calses, penitència, calsons, comensa, 9. descuydat, 27. lansareu, 60 (ac.). conçert, 223. merçè, 256. elcançat, 439. vençut, 444. (ac.). alçen...

Fricatives palatals (j/g, x/ix, tx/ig)

Hi ha una certa vacil·lació en la grafia del so fricatiu palatal sord: *Ac.in.* mateix, matexa, cuxí, baix, 300. dexar...

Laterals (l/ll)

Hi ha una vacil·lació considerable en la representació gràfica de les laterals:

107. llurs, 171. lurs, 267. lley, 257. ley, 157. desliureu, 103. lur, 208. leó, 340. liurats, 436. loat, 159. Cell...

Vibrants (r/rr)

En els exemples que indiquem es representa el so vibrant múltiple amb la grafia <r>:

Ac.in. tera, schera.

La -r final, que tan sols s'articula en formes verbals seguides de pro-

nom en mallorquí, té, no obstant això, correlat gràfic en la majoria dels exemples del text que analitzem.

Ac.in. recitar, manester, posar- y han, tapar, primer, menjar, tinter, diners, fer, remor, entrar, 8. ésser, 14. morir, 15. sofrir, 18. venir, 19. presumir, 21. clars, 22. dissimular, 23. scusar, 52. errors, 85. peccadors, 190. majors, 190. manors, 210. servidors, 213. predessors, 417. servidós...

Nasals (m/n, ny)

El copista alterna les grafies <ñ> i <ny> per al so palatal nasal:

35. d-efanys, 137. anys, 143. minyons, 148 (ac.). planyent, 207. anyell, 230. menyspreu...

17. señals, 33. señor, 192. acompanyant, 236. señalat, 329. señora...

b/v

L'adopció d'una grafia o una altra obeeix a l'etimologia.

Ac.in. tribunal, ab, baix, boca, descubert, supèrbia, 16. treballs, 25. tenebrós, 29. beneyt...

Ac.in. vestit, devant, salvats, envege, cervellera, devall, 7. vege, 7. vivent, 14. volgut...

Duplicació de consonants

Es produeix en casos molt aïllats.

47. peccat, 49. offenses, 85. peccadors, 148. peccat, 258. peccarà...

Assimilacions/reduccions consonàntiques

240. innoçant, 86. ostinats, 160 (ac.). dannats, 224. flagilitats, 381. engenrat, 428. condannat...

1.2. MORFOLOGIA

Les característiques morfològiques del text, per la seva peculiaritat, són fàcilment identificables: pertanyen al dialecte balear.

1.2.1. *Verbs*

La primera persona singular del present d'indicatiu presenta desinença *zero*:

128. prepòs, 264. requer...

La primera i la segona persones del plural del present d'indicatiu tenen les desinències *-am*, *-au*:

17. donau, 184. torbam, 181. detingam, 285. donam, 329. reclamam, 332. demanam, 442. adoram, 443. consideram, 222. vullau, 294. mirau, 295. afirmau, 33. tocau, 160. mostrau...

Els pretèrits compostos es construeixen amb l'auxiliar ésser:

141. som stat, 369. so stade jo...

1.2.2. *Pronoms*

Els pronoms personals règim presenten la forma plena:

Ac.in. se farà, se poseran, 94. vos man, 98. ma matereu, 418. vos vull donar, 204. vos sentereu...

1.2. LÈXIC

El lèxic s'adequa al registre col·loquial en què és escrita l'obra, adreça-

da a un públic no necessàriament instruït, i es caracteritza per la presència de mallorquinismes (cinta, iglesi, camís, ninguns...), vulgarismes (porer, quantre...), castellanismes (cuydado...) i cultismes (triumpho...).

1.3. SINTAXI

El tret més destacat és l'alteració de l'ordre lògic dels elements de l'oració, artífici requerit pel metre i la rima. Alguns exemples són:

«Los quals promès Déu eternal
avie de donar el món»

(vs. 43-44)

«Possible serà el temps mudar,
no tenen sempre durar mals»

(vs. 55-56)

MÈTRICA I ESTIL

La versificació de la *Consueta del Juý* és força regular. Hi trobem únicament quartetes encreuades (*abba*), els versos són de vuit síl·labes i la rima és assonant.

Els versos amb imperfeccions de rima són: 86/87, 157/160 i 341/344. Per a les hipometries i les hipermetries, més abundants, vegeu les notes.

Pel que fa a l'estil, ens trobem davant una obra descurada, que revela poca ambició literària. Com indica Romeu:¹⁴ «...la vàlua artística d'aquests misteris no ha d'ésser cercada en les qualitats literàries dels textos, sinó sobretot en el dramatisme de l'acció. Edificar i divertir el públic era l'únic afany dels autors, que empraren un estil impersonal,

14. J. ROMEU, *Op. cit.*, p. 110.

ingenu i simple, limitant-se a repetir uns mòduls genèrics ja establerts.»

En la *Consueta del Juý*, la voluntat de literarietat se subordina decididament al propòsit didàctic, que fa imprescindible un llenguatge planer.

MANUSCRITS I EDICIONS

Es coneix un únic còdex que inclou la *Consueta del Juý*, el ms 1139 de la Biblioteca de Catalunya, a Barcelona. La peça que estudiem n'ocupa els folis que van del 38 al 43.

L'any 1902, Gabriel Llabrés la va publicar a la «Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos», ps. 456-466. La transcripció i la puntuació presenten força errors, i l'edició té les característiques següents: els criteris no són sistematitzats, no s'accentua, no es desenvolupen les abreviatures, no es desaglutinen els mots, hi ha interpolacions en les acotacions que no són advertides al lector, es regularitza ortogràficament la <h> —amb els criteris de l'època, que no coincideixen amb els actuals—, i no es regularitza l'ús de <u> i <v> ni el de <j> i <i>.

La nostra edició ha adoptat els mateixos criteris que «Els Nostres Clàssics»: transcripció fidel, puntuació, desenvolupament de les abreviatures, regularització ortogràfica de l'ús de les majúscules, de <u> i <v>, de <j> i <i>, de l'accentuació. Com que el text és escrit a dues columnes indiquem el número de foli *r* o *v*: a/b. Hem corregit també alguns errors mecànics evidents que no afecten el conjunt del text.